A hangverseny az igazság órája — ott minden kiderül

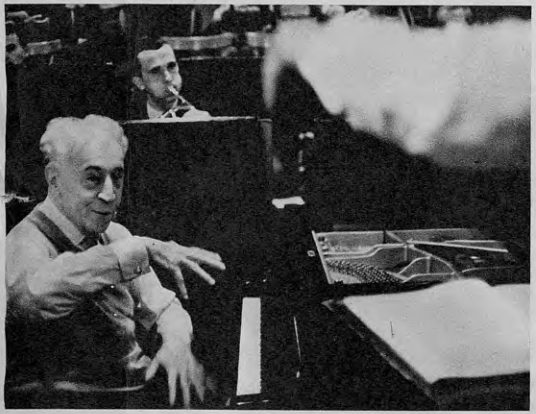

Budapesti interjú Arthur Rubinsteinnal

Az első zenekari próba egyik érdekes mozzanata. Fent a jobb sarokban Ferencsik dirigáló keze

A majdnem nyolcvan éves *Arthur Rubinstein*, azt hiszem a legharmonikusabb ember, akivel valaha beszélgettem. Korántsem aggastyán. De nem is természeti csoda: magától értetődően fiatalos, aktív és szenvedélyes művész. Interpretálása, már-már valóságos alkotó munka. Az a hite is róla.

Mindjárt a legelején ezt mondja:

— *Csodálatos életem volt. Nézzen rám: én vagyok a világ legboldogabb embere. A sors jól bánt velem. Még a két háború ellenére szenvedésétől is megkímélt. Az első háborút Spanyolországban vészeltem át. A másodikat megelőzően Párizsban éltem, ha Hitlerék ott érnek: meggyilkolnak. De én egy évvel a háború kitörése előtt amerikai szerződést kaptam. Családommal együtt áthajóztam az USA-ba és ottmaradtam, ott koncertoztam a háború végéig. Közben a németek kifosztották párizsi otthonunkat, csak a meztelen falakat hagyták meg. Amerikai éveim előtt csaknem üresek voltak a párizsi koncertjeim, az angolok meg finnyásan fölhúzták az orrukat, amikor náluk szerepeltem. Azután mindez megváltozott, amerikai sikereim átcsaptak az óceánon. A siker ragályos.*

Mennyi öngúny és humor lengi körül minden szavát. A tréfát még akkor is kedveli, ha rajta nevetnek.

— *Szerencsés ember vagyok azért is, mert világéletemben tökéletesen egészséges voltam, s mert harmincknégy éve óta boldog házasságban élek feleségemmel, négy tehetséges, nagyszerű gyerekünk van, és három unokánk. Mindegyik gyerekem muzsikál, de hála istennek egyik se profi. Képzelje csak el, milyen szomorú lennék, ha mondjuk a fiam rosszabbul játszana, mint én. Annál csak az bántana jobban, ha nálamnál jobb pianista volna . . .*

Megint csak nevet.

Hogyan és mikor gyakorol? Két kezét ráteszi az asztalra, és úgy zongorázik rajta, mintha valóságos billentyűkön járna az ujja.

— *Nekem egy asztal is elegendő, hogy megmozgassam az ujjaimat, karbantartsam technikámat. Persze, jó, ha akad zongora is, de ha nincs, nem esem kétségbe. Rengeteg kottát cipelek a poggyászomban országról országra, de ma már sohasem nézek beléjük.*

BELÁTHATATLAN REPERTOÁR

Akkora a repertoárja, hogy csaknem beláthatatlan. Évekkel ezelőtt húsz szólóestje volt Buenos Airesben, mindegyik más-más műsorral. Legutóbb öt zenekari estén játszott New Yorkban, Londonban, Párizsban, s ezeken tizenhét különböző zongoraversenyt adott elő.

— *Új művek? Mostanában már nem bővítem a repertoáromat, inkább arra törekszem, hogy amit régóta játszom, azt egy kicsit jobban sikerüljön előadnom. Fiatal koromban sok modern művet mutattam be. A kezdet kezetén kifutyültek, amikor Szymanowskit játszottam. Haragudtak, mert Sztravinszkijt, Debussyt, Prokofjevet tűztem műsoromra, Spanyolországban pedig meg akartak verni Ravelért. Ezeket a komponistákat ma is nagyon kedvelem, de például Sztravinszkij régi kompozícióit többre becsülöm, az újabbak — bevallom — untatnak. Bartók? Nagyon nagy zeneszerző, de én már öreg vagyok ahhoz, hogy kivülről megtanuljam grandiózus zongoraversenyeit. Kodálynak is bámulója vagyok. Napjaink alkotásai közül jónéhány igen nagy hatással van rám, mint például Stockhausen is, de se befogadni, se követni nem tudom. Én ma már a múzeum műfaját választottam, annak élek.*

— Múzeum?

— *Az. Gondoljon csak a Louvre-ra, a régi nagy mesterek csodálatos alkotásainak gyűjteményére. De nemcsak múzeumok vannak a világon, hanem tárlatok, galériák, sőt utcai kiállítások is. Én ma már nem állítok ki, inkább beérem azzal, hogy a nagy mesterek világát mutassam be újra és újra.*

Nyolc nyelven beszél (szerényen azt mondja: mindegyiken rosszul); memoárját, fiatalkori emlékeit angolul írja. Feleségével mindig lengyelül szólnak egymáshoz. Rubinsteinné édesapja: *Emil Młynarski* volt, a század elején a varsói Filharmónia Zenekar megalapítója, az Opera igazgatója, hírneves karmester és zeneszerző. Rubinstein tizenkét éves korában hangversenyezett vele Varsóban. Felesége akkor még nem is élt, mert huszonkét évvel fiatalabb nála.

MAGYAR KAPCSOLATOK

— *A magyarokkal való kapcsolatom — meséli Rubinstein —, négyéves koromban kezdődött. Akkor hallgatott meg Berlinben Joachim József, a világhírű magyar hegedűművész. Schubert Befejezetlen Szimfóniájának a fölémáját énekelte el nekem, és én hallás után, egy ujjal elzongoráztam neki. Erre felszólított, hogy próbáljak kísérettel szerkeszteni hozzá. Ez is jól sikerült, valahogy megéreztem a schuberti világot. Joachim volt később a mecénásom, kilencéves koromtól kezdve ő tanittatott Berlinben. Eleinte azt hitte hegedűs lesz belőlem, de én utáltam a hegedű egyszólamúságát.*

Nevetve mutatja, mintha vonót meg hegedűt tartana kezében, és énekel hozzá: »cin-cin«.

»Nekem egy asztal is elegendő, hogy ujjaimat, karbantartsam technikámat . . .«

A koncentráció pillanataiban (Fejes László felvételei)

— Engem mindig a zongora gazdag és korlátlan polifóniája érdekelt. Ma? Nem, ma se rajongok a hegedű-szólóért.

De a kamarazenélésért igen. A sok közül hirtelenében csak azt említi, hogy gyakran szonátázott *Henryk Szeryngge*l, triózott *Piatigorskival* és *Heifetz-cel.*

Vajon, mi a véleménye a mai, fiatal zongoristákról?

— Nagyon sokan tanulnak ma zongorázni, s ezt meg is értem. A zongorázás még annak is kielégülés, aki nem üzi hivatásszerűen. A fiatal zongoraművészek manapság túlságosan nagy fontosságot tulajdonítanak a technikának. A technikának magától értetődőnek kell lenni, hiba azonban, ha a virtuozitás kedvéért megfelejtkeznek a muzsikálásról, a zene emóciójáról. A fiatalok izgatottan hajtják magukat, hogy utolérjék saját lemezfelvételeik tökéletességét. Igen, igen, olykor túlságosan is tökéletesek, jó lenne játékukba egy kis friss vérkeringést beereszteni, jó lenne, ha mernének kockáztatni valamit. Még annak az árán is, ha olykor-olykor egy-egy hamis hangot ütnének le. Az öreg Anton Rubinsteinről azt mondták, annyit ütött félre, hogy abból egy egész estét betöltő hangversenyre telne.

A különféle versenyekről beszélgetünk. Rubinstein is sokszor volt már zsüritag. Mondja is, hogy annak idején ő adta át Brüsszelben Gilelsznek az első díjat. Gilelszet tizéves korában ismerte már, Ogyesszából. Richter? »Igen kiváló, eredeti művész« — mondja.

— Túlságosan sok a verseny. Valóságos mániává fajult, hogy minden ország minden városa versenyt rendezzen. Hol van ilyen témérdek tehetség a világon? A verseny olykor termékenyítőn hat a művészek fejlődésére, de még többször hamis képet fest, mert sokféle szempont érvényesül. Az első díjasok néha eltűnnek a porondról, akik meg lemaradtak, azokból lesznek a hírneves művészek. Nekem különben is az a véleményem, hogy lassan kell karriert csinálni. Jómagam sohasem törekedtem arra, hogy siettessem pályafutásomat. Márcsak azért sem, mert nem elégedtem meg azzal, hogy csakis a gyakorlásnak éljek. Aki hét órákat ül naponta a zongoránál, semmi máshoz nem jut. Én pedig mindenekelőtt élni akartam. Utazni, olvasni, tapasztalni, látni, hallani. Az élet teljessége volt a főcélom.

AGGYAL, SZÍVVEL

Megint csak a gyakorlásra terelődik a szó. Mindig intellektuális oldalról közelíti meg a művek előadásmódját. »Aggyal, szívvel« — fűzi hozzá. Utána egy óra a zongora mellett, nagyon koncentráltan, felér ötórai gyakorlással. Magyarázza, hogy a túlzott sok gyakorlás árt a játék hamvának, üdeségének. Úgy szeret a közönségnek zongorázni, mintha improvizálna. A teremetés illúzióját akarja kelteni.

— Számomra minden szereplés a pódiumon afféle próbatétel, a következő koncertomra való felkészülés. A hangverseny az igazság órája, ott minden kiderül. Voltaképpen ott tudok a legjobban koncentrálni. Otthon nem érek rá, ebédhez hívnak, telefon szól, hogyan is gyakorolhatnék zavartalanul?

Már megint kedvesen tréfálkozik, ironizál. Pedig nincs igaza: felesége gondosan vigyáz arra, hogy a legkisebb izgalmat, bosszúságot is elhárítsa előle, amikor koncertra készül. Rubinstein magyarázza is: a festő vagy az író, ha indisziponált, ha fáj a feje, másnap is alkothat. Az interpretáló művész ezt nem engedheti meg magának, a közönség a kitűzött órában várja tőle a csodát.

S Rubinsteintől meg is kapja. Évente ma is vagy száz hangversenyen játszik, több mint hatvan esztendő óta diadalmas sikerrel járja be az egész világot. Amerikától a Szovjetunióig. S gyakran ellátogat oly nagyon szeretett szülőföldjére, Lengyelországba is. Gomblyukában ott piroslik a becsületrend kis szalagja. Régebben »lovagjavolt, a második világháború után »parancsnoki« ranggal tüntették ki.

Baráti körében sok az író, színész, festő. Kevesebb a muzsikus. Úntatja, ha a beszélgetések szakmai kérdésekre korlátozódnak. A karrierre, ki, hol, mikor szerepelt, mit játszott. Ellenben izgatja a művészet minden más ágaa is. Akármerre utazik, hacsak ideje jut rá, moziba megy. Minden színházi előadásra kíváncsi. A klasszikusok? Nagyon érdeklik. A modernek? Valamennyit ismeri. Például Beckett? A Godot-ra várva, hogy valami szélsőséget kérdezzünk. »Nagyszerű alkotás« — mondja.

Rajong a gyerekeiért. A legkisebb fia színésznek készül. Tizenkilenc éves, Los Angelesben jár főiskolára. Komponál is. Musicaleket. Egyik lánya az Anna Frankot játszotta a Broadwayn.

Jól mondta: csodálatos az élete. De ő maga is csodálatos. S maradjon még sokáig az, rajongó tábora örömére.

Gách Marianne